

Təsdiq edirəm:
“Maliyyə və audit” kafedrasının
müdiri: Ə.Ə.Ələkbərov, i.e.d., prof.

J. Ələkbərov

15 sentyabr 2025

“XƏRCLƏRİN İDARƏEDİLMƏSİ” fənni üzrə
İŞÇİ TƏDRİS PROQRAMI
(Syllabus)

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin kodu:	00936
Fənnin növü:	<i>məcburi/seçmə</i>
Tədris ili:	2025/2026
Kursun səviyyəsi	bakalavr
Tədris semestri:	<i>yaz/payız</i>
Tədris forması:	<i>əyani</i>
Fakültə:	Maliyyə və Mühasibat
Tədris yükü:	<i>60 saat (30/30)</i>
Kredit sayı:	<u>4</u>

II. Müəllim haqqında məlumat

Fənni tədris edən müəllimlər: dos.Kazımov R.N, B/m Mirzəyeva F.M.

dos.K.A.Xudaverdiyeva. müəl.Fərəcova D.D

Kafedra : “ Maliyyə və Mühasibat”.

e-mail ünvanı: Hajiyeva_A@unec.edu.az

İş telefonu: +99412492 4004 `

III. Fənnin təsviri *Burada tədris olunan fənnin qısa təsviri verilir: fənn niyə tədris olunur və nəyi əhatə edir?*

Müəssisələrin istehsal etdiyi mallarının və göstərdikləri iş və xidmətlərin maya dəyərinin doğru formada hesablanması və xərclərə nəzarət fəaliyyətləri o müəssisdə effektiv xərclərin idarə olunması sisteminin varlığına bağlıdır. Bu fəndə tələblərə xüsusilə istehsalat təsərrüfat subyektlərində meydana gələn xərclər, onların təsnifatı, planlaşdırılması, tətbiqi və nəzarət mexanizmləri tədris edilir. Eyni zamandan müəssislərin uğurlu fəaliyyətinin təmini üçün idarəedicilərə qərar vermədə yardımçı olacaq xərclərin uçot və analiz metodları, yekun istehsalat və satış hesabatlarının hazırlanması öyrədilir.

IV. Fənnin məqsədi və vəzifələri - *burada fənnin tədrisinin məqsədi və vəzifələri təqdim olunur.*

Fənnin məqsədi xərclərin həm vahid həm də yekun maya dəyərinin doğru bir şəkildə hesablanması, və bunun üçün planlaşdırma, tətbiq və nəzarət mexanizmlərinin öyrədilməsidir.

Fənnin tədrisi qarşısında duran vəzifələr aşağıdakılardır:

- Xərclərin təsnifatını həyata keçirmək
- Xərclərin planlaşdırılmasını həyata keçirmək
- Uyğun xərclərin qərar vermədə istifadəsi üçün hazır vəziyyətə gətirmək
- Faktiki və planlaşdırılan xərclərin təhlilini aparmaq
- Aylıq, rüblük və illik hesabatları hazırlamaq

V. Fənnin təlim nəticələri: *burada fənnin tədrisi nəticəsində tələbənin əldə edəcəyi bilik, bacarıq və qabiliyyətlər konkret ifadə olunmaqla göstərilir.*

Bilməlidir:

- Xərclərin idarəedilməsinin məqsədi və əhatə dairəsi
- Xərclərin müxtəlif xüsusiyyətlərə görə təsnifatını
- Xərclərin uçotunu
- Xərclərin hesablanma metodlarını
- Xərclərin paylaşdırılması metodlarını
- Xərclərin təhlilini
- Bir məhsulun satış qiymətinin müəyyənləşdirilməsi
- Büdcənin xüsusiyyəti, əhəmiyyəti və növləri
- Qərarvermədə istifadə olunan uyğun xərclər

Bacarmalıdır:

- Xərclərin təsnifatını yerinə yetirmək
- Xərclərin planlaşdırılmasını həyata keçirmək
- Xərclərə nəzarəti həyata keçirmək
- Xərclərin təhlilini apara bilmək
- Nəticələrin vaxtaşırı ölçülməsi və müqayisəsini apara bilmək
- Büdcələrin hazırlanması
- Uyğun aylıq, rüblük və illik hesabatları hazırlaya bilmək
- Zəruri düzəldici tədbirlərin görülməsini

VI. Fənnin mühazirə mövzuları

Sıra	Mövzuların adları	Mühazirə dərsləri	Seminar dərsləri
------	-------------------	-------------------	------------------

1	Xərclərin idarəedilməsinin nəzəri əsasları, təsnifatı və uçot əsasları.	2	2
2	Mal material xərcləri	2	2
3	Əmək məsrəfləri	2	2
4	Dolayı istehsal məsrəflərinin uçotu və maya dəyərində əks etdirilməsi metodları	4	4
5	İstehsalatda məhsulun maya dəyərini hesablanması metodları	2	2
6	Maya dəyərini hesablanmasının sifariş metodu (job order costing)	2	2
7	Maya dəyərini hesablanmasının mərhələ metodu (process costing)	2	2
8	Maya dəyərini Faliyyətə əsaslanan hesablama metodu	4	4
9	Standart maya dəyəri metodunda standartların yaranması və standartlardan kənarlaşmaların təhlili	2	2
10	Maliyyə planlaması və büdcənin hazırlanması	4	4
11	Qərarvermədə uyğun xərclər	4	4
	CƏMİ	30	30

Burada fənn üzrə tələbələrə oxunacaq mühazirə mövzularının adları təqdim olunur:

VII. Prerekvizitlər

Maliyyə Uçotu

VIII. Fənnin tədris metodologiyası - burada fənnin tədrisi zamanı hansı tədris üsullarından və metodiki vasitələrdən istifadə ediləcəyi göstərilir.

Məsələn: Bu fənnin tədrisi prosesində mühazirələrin oxunması, interaktiv müzakirələrin aparılması, komanda şəklində layihələrin icrası, kiçik qruplarda iş, işgüzar oyunlar, xüsusi nümunələrin (keys-stadilər) öyrənilməsi və təhlili, esse yaxud sərbəst işlərin yazılması və test tapşırıqların yerinə yetirilməsi kimi geniş çeşiddə tədris və təlim üsullarından istifadə edilir.

IX. Əsas dərslik və ədəbiyyat

Burada fənnin tədris olunacağı əsas dərsliyin (dərsliklərin) yaxud dərs vəsaitinin adı, müəllifi, çap olunduğu yeri və ili, səhifəsinin sayı və s. məlumatlar göstərilir.

Məsəl

1. *Luis M. B. Cabral. Introduction to Industrial Organization.* Massachusetts, MIT Press, 2000. 350 səh.
2. *Jean Tirole. The Theory of Industrial Organization.* The MIT Press. Cambridge, Massachusetts. London, 1988. 756 səh. və s..

Hər bir mövzu üzrə əlavə ədəbiyyat mühazirə zamanı təqdim edilə bilər.

X. Fənnin mühazirə mətnləri

Fənn üzrə bütün mühazirə mətnləri və təqdimatlar, habelə zəruri məşğələ materialları elektron formatda Universitetin saytında “Virtual universitet” bölməsində (www.vu.aseu.az) yerləşdirilir.

XI. Mövzuların məzmunu və tədris-tematik bölgüsü

Burada cədvəl formasında fənn üzrə tədris olunan mühazirələrin həftələr üzrə bölgüsü verilir. Cədvəldə həftənin sıra sayı, mühazirə mövzularının adları, hər bir mövzuda toxunulacaq əsas məsələlər, mövzunu öyrənmək üçün istifadə olunan əsas mənbə üzrə müvafiq fəsilər yaxud mövzular qeyd olunur.

Mövzunun adı	Mövzunun öyrənilməsi nəticəsində tələbə bilməlidir	Mövzunun öyrənilməsi nəticəsində tələbə bacarmalıdır
1.Xərclərin idarəedilməsinin nəzəri əsasları, təsnifatı və uçot əsasları.	<p>-1.1. Xərclərin idarəedilməsinin əhəmiyyəti, məqsədi və vəzifələri.</p> <p>1.2. Xərc, məsrəf anlayışı,</p> <p>1.3. Maya dəyəri, gəlir və mənfəət anlayışı.</p> <p>1.4. Xərclərin meyarlar üzrə təsnifatı</p>	<p>. -Maliyyə uçotu və xərclərin idarəetmə uçotunun fərqləndirici meyarlarını</p> <p>-İdarəetmə uçotunun və maliyyə uçotunun müqayisəli təhlilinin aparılması.</p>
2.Mal - material xərcləri	<p>2.1.Mal - material xərclərinin xüsusiyyətləri.</p> <p>2.2.Birbaşa və dolaylı mal material xərcləri.</p> <p>2.3. Xammal-material məsrəflərinin maya dəyərində əks etdirilməsi metodları.</p>	<p>Xam mal material məsrəflərinin maya dəyərində əks etdirilməsi metodları ilə həm SMMD həm qalıq malların maya dəyərini hesablaması</p>
3.Əmək məsrəfləri.	<p>3.1.Əmək məsrəflərinin mahiyyəti və onun digər xərclərdən fərqli cəhətləri,</p> <p>3.2. Əmək məsrəflərinin növləri və uçotu</p> <p>3.3.Əmək məsrəflərinin ölçülməsi və hesablanması qaydası.</p> <p>3.4.Əlavə iş saatlarına görə əmək haqqının hesablanması.</p> <p>3.5.Əməyin vaxtamuzd və işəmuzd ödənilməsi sistemlərinin kombinasiyası.</p>	<p>. Əmək məsrəflərinin uçota alınmasını.</p> <p>Ə. -Akord əsasına görə əməqhaqqının ölçülməsini</p> <p>-Əməyin vaxtamuzd və işəmuzd ödənilməsi sistemlərinin kombinasiyasını.</p> <p>-Əlavə iş saatlarına görə ödənilən əmək haqqı hesablanması.</p>
4. Dolaylı istehsal məsrəflərinin uçotu	4.1. Dolaylı istehsal məsrəflərinin	-Bölüşdürmə açarlarını. Bölüşdürmə nisbəti (norması) düsturunu.tədbiq edib

<p>və maya dəyərində əks etdirilməsi metodları</p>	<p>mahiyyəti, əsas xüsusiyyətləri və təsnifatı</p> <p>4.2. Dolayı istehsal məsrəflərinin sabit və dəyişən hissəyə bölünməsi metodları.</p> <p>4.3. Dolayı istehsal məsrəflərinin məhsullar üzrə bölüşdürülməsi qaydası.</p> <p>4.4. Dolayı istehsal məsrəflərinin birinci məsrəf bölgüsü mərhələsi.</p> <p>4.5. Dolayı istehsal məsrəflərinin ikinci məsrəf bölgüsü mərhələsi.</p> <p>-</p>	<p>ona aid misal göstərməlidir.</p> <p>-Dolayı istehsal məsrəflərinin ikinci məsrəf bölgüsü mərhələsi,</p> <p>- Birbaşa bölüşdürmə metodu, Mərhələli bölüşdürmə metodunu tətbiq edib məsələ etməlidir.</p> <p>- Riyazi bölüşdürmə metodunu. Dolayı istehsal məsrəflərinin uçotunu.</p>
<p>5. İstehsalatda məhsulun maya dəyərini hesablanması metodları</p>	<p>-Məhsulun maya dəyərini və kalkulasiyasının mahiyyətini və hesablanması metodlarını</p> <p>-Tam maya dəyəri Dəyişkən maya dəyəri Birbaşa maya dəyəri Normal maya dəyəri metodlarını</p>	<p>Tam maya dəyəri Dəyişkən maya dəyəri Birbaşa maya dəyəri Normal maya dəyəri metodlarının hesablanması.</p>
<p>6. Maya dəyərini hesablanmasının Sifariş metodu (Job Order Costing).</p>	<p>-Sifariş metodunu mahiyyəti və əsas xüsusiyyətlərini,</p> <p>-Sistemdə istifadə olunan sənəd formalarını;</p> <p>-Sifariş maya dəyəri uçotunu.</p>	<p>Sifariş metodunun tətbiqi zamanı xərclərin xərəkətini və ikitərəfli yazılışlarını</p>
<p>7. Mərhələ maya dəyəri metodu (Process Costing).</p>	<p>7.1. Mərhələ metodunun mahiyyəti .</p> <p>7.2.Mərhələ metodunda xərclərin hərəkəti və ikitərəfli yazılışlar.</p> <p>7.3.Mayadəyərini hesablanmasının Mərhələ metodu.</p>	<p>Mərhələ metodunun xərclərin hərəkəti və ikitərəfli yazılışlar. Ekvivalent məhsul vahidinin hesablanması qaydasını Mərhələ metodu sistemində məhsulun maya dəyərini hesablanması qaydası. Mərhələ metodu sistemində tamamlanan və tamamlanmamış məhsulun maya dəyərini hesablanması</p>
<p>8. Maya dəyərini fəaliyyətə əsaslanan hesablama (FƏH) metodu. (Active Besed Costing)</p>	<p>8.1. FƏH metodunun mahiyyəti məqsədləri və ənənəvi metodlardan fərqi</p> <p>8.2. FƏH metodunun tətbiqi mərhələləri.</p> <p>8.3. FƏH metodu üzrə müəssisələrdə fəaliyyətin və ölçülərin müəyyən olunması</p>	<p>FƏH metodu üzrə praktiki məsələləri</p>

	<p>8.4. FƏH metodu üzrə Dolay məsrəflərinin bölüşdürülməsi.</p> <p>-</p> <p>.</p>	
<p>9.Standart maya dəyəri metodunda standartların yaranması və standartlardan kənarlaşmaların təhlili (Normativ maya dəyəri sistemləri)</p>	<p>1.Normativ maya dəyərinin məqsəd və prinsipləri</p> <p>2Normativ maya dəyəri, marjinal maya dəyəri və dolay məsrəfləri maya dəyərinə bölüşdürülməsi metodları arasında fərqlər.</p> <p>3. Marjinal maya dəyəri metodunun tətbiqi zamanı məhsul vahidinin normativ maya dəyərinin hesablanması -</p>	<p>Normativ maya dəyərinin üsullarının tətbiq edilməsini. Mal-material ehtiyatların qiymətləndirilməsini.</p>
<p>MÖVZU 10.</p> <p>Maliyyə planlaması və büdcənin hazırlanması</p> <p>.</p>	<p>10.1 Maliyyə planlamasının mahiyyəti.</p> <p>10.2..Büdcənin məzmunu və əhəmiyyəti.</p> <p>10.3. Büdcənin növləri və prinsipləri</p> <p>10.4..Büdcənin tərtib olunması mərhələləri</p>	<p>Bütün büdcələrin hazırlanmasını</p>
<p>11.Qərarvermədə uyğun xərclər.</p>	<p>-Marjinal məsrəf bərabərliyini.</p> <p>-“Məsrəf-həcm-mənfəət” təhlilinin şərtlərini.</p> <p>-“Satışın həcmi-məsrəf-mənfəət” göstəricilər arasındakı əlaqənin təhlilində istifadə olunan əsas anlayışlar və məhdudiyətlərini.</p> <p>-Birməhsullu və çoxkomponentli istehsallarda zərərsizlik səviyyəsinin, yaxud təhlükəsizlik marjasının təhlili və qiymətləndirilməsini.</p> <p>-“Məsrəf-həcm-mənfəət” təhlilinin nöqsanlarını və çatışmazlıqlarını</p>	<p>“Marjinal mənfəət metodu; Zərərsizlik nöqtəsi; Qrafik metodunun; Rentabelliyn marjinal ehtiyatı düsturları əsasında hesablanması</p>

XII. Fənn üzrə qiymətləndirmə

Fənn üzrə tələbələrin yekun biliyi 100 ballıq sistem üzrə qiymətləndirilir. Balların maksimum miqdarı -100 baldır.

Yekun imtahandan sonra tələbənin fənn üzrə topladığı bütün ballar toplanır və yekun qiymət (bal) hesablanır.

İstiqamət	Ballar	Faiz
İmtahan (final)	50	50 %
Ara qiymətləndirmə əsasında	30	30 %
Aktivlik balı	20	20%
Cəmi:	100	100 %

Semestr müddətində 1 kollokvium keçirilir.

Kollokviumda iştirak etmədiyi halda tələbəyə jurnalda “0” yazılır.

Tələbə 50 balı imtahanda yığır.

Qeyd:

Tələbə imtahanda 17 bal yığmış olduqda, onun imtahana qədər yığmış olduğu ballar ləğv edilir.

Fənn üzrə semestr ərzində (imtahana qədər və imtahanda) tələbənin topladığı balın yekun miqdarına görə onun yekun biliyi aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

91-100 bal - “əla” – A

81-90 bal - “çox yaxşı” – B

71-80 bal - “yaxşı” – C

61-70 bal - “kafi” – D

51-60 bal - “qənaətbəxş” – E

51 baldan aşağı - “qeyri-kafi” – F

Tələbənin topladığı yekun bal 51 baldan aşağı olduqda (yəni onun biliyi “qeyri-kafi” qiymətləndirildikdə) tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır.

**Tərtib etdi: B/ müəlləm
Dos**

**Mirzəyeva F.M.,
Hacıyeva A. R.,**

Qeyd: sillabus 4-5 səhifə həcmində ola bilər.

Mənbələr:

Sillabusun məzmunu və strukturu ilə bağlı təklif olunan bu sənədin hazırlanması zamanı aşağıdakı mənbələrdən istifadə olunmuşdur:

The London School of Economics (LSE)

http://www.lse.ac.uk/resources/calendar/courseGuides/MG/2018_MG411.htm?from_serp=1

Harvard Business School

<https://www.hbs.edu/about/Pages/default.aspx>

Stanford University

<https://teachingcommons.stanford.edu/resources/course-preparation-resources/creating-syllabus/>

Yale University

<http://www.econ.yale.edu/~pah29/409web/syllabus.htm>

University of Toronto

<https://teaching.utoronto.ca/teaching-support/course-design/developing-a-syllabus/>

University of Washington

<http://www.washington.edu/teaching/teaching-resources/preparing-to-teach/designing-your-course-and-syllabus/#Syllabus>

New York University: Leonard N. Stern School of Business

http://w4.stern.nyu.edu/economics/docs/Syllabi/Sp16/Dubra/Dubra_FirmsMarkets_Spring2016.pdf

Rochester Institute of Technology

<https://www.rit.edu/academicaffairs/tls/course-design/syllabus-design/developing-your-syllabus>

Washington University in St/Louis

<https://teachingcenter.wustl.edu/resources/course-design/syllabus-template/>

Indiana University

<https://citl.indiana.edu/teaching-resources/course-design/syllabus-construction/>

The Chronicle of Higher Education

<https://www.chronicle.com/interactives/advice-syllabus#components>

Ali təhsil müəllimləri üçün yardımçı xüsusi saytlar:

<https://www.owlteacher.com/syllabus.html>

<https://study.com/academy/lesson/esl-high-school-syllabus-example.html>